

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti stěžovatelek 1) **J. N.**, a 2) **Z. B.**, obou zastoupených MUDr. Mgr. Danielem Mališem, LL.M., advokátem se sídlem Na Rybníčku 1329/5, Praha 2, proti usnesení **Nejvyššího soudu** ze dne 12. 4. 2017 č. j. 30 Cdo 4757/2016-661 a rozsudku **Vrchního soudu v Olomouci** ze dne 1. 6. 2016 č. j. 1 Co 12/2016-593, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci, jako účastníků řízení, a 1) Olomouckého kraje, se sídlem Jeremenkova 1191/40a, Olomouc a 2) Nemocnice Olomouckého kraje, a. s., se sídlem Jeremenkova 1191/40a, Olomouc, obou zastoupených JUDr. Petrem Ritterem, advokátem se sídlem Riegrova 12, Olomouc, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2017 č. j. 30 Cdo 4757/2016-661 a výrokem I. rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 6. 2016 č. j. 1 Co 12/2016-593 byl porušen princip kontradiktornosti řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo stěžovatelek na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, spolu s právem na život podle čl. 2 téže Úmluvy.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

1. Stěžovatelky se ve své ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), domáhají zrušení výše specifikovaných rozhodnutí obecných soudů. Mají totiž za to, že jimi byla porušena jejich ústavně zaručená práva na ochranu soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny, právo na zákonného soudce dle čl. 38 Listiny a také princip rovnosti, resp. zákaz diskriminace dle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny.

I. Skutkové okolnosti případu a průběh řízení

2. Ústavní stížnost má svůj původ v tragické události, při níž ve věku 15 let zemřel jediný syn, resp. bratr stěžovatelek, J. V. Ten se dne 23. 11. 2005 podrobil ve zdravotnickém zařízení provozovaném příspěvkovou organizací vedlejšího účastníka 2), Nemocnici Prostějov, p. o., (dále jen „prostějovská nemocnice“), předem plánované a z pohledu stavu lékařské vědy rutinní laparoskopické operaci levostranné varikokély, tj. rozšíření žil levého chámovodu, které nijak neohrožovalo jeho život ani zdraví. Lékaři prostějovské nemocnice se ovšem při operačním zákroku i následné péči dopustili několika zásadních selhání, v jejichž důsledku J. V. zemřel. Operující lékař MUDr. T. H.

přípravu na zákrok flagrantně podcenil, a ani si neověřil, na které straně dutiny břišní má zákrok provést. V důsledku toho nesprávně nastavil optiku laparoskopického přístroje a zákrok provedl na opačné, tedy pravé straně. Varikokéla se přitom v 90 % případů nalézá na levé straně těla a neobvyklému zákroku na opačné straně by automaticky měla předcházet o to důkladnější příprava. Nadto MUDr. T. H. neoperoval (zdravou) pravostrannou spermatickou žílu, nýbrž žílu kyčelní s několikanásobným průtokem a tlakem krve. Tu následně uzavřel svorkou, která byla s ohledem na tlak krve v této žíle naprosto nedostatečná, takže z přerušené žíly sklouzla a došlo k masivnímu krvácení do dutiny břišní.

3. Včasné odhalení krvácení a reoperace či podvázání přerušené žíly by s velkou pravděpodobností život J. V. zachránilo. Závažných pochybení se však dopustili i lékaři, kteří měli J. V. poskytnout pooperační péči, především pak MUDr. P. Š. Tito jeho pooperační stav nesprávně diagnostikovali a diagnózu nezměnili ani potom, co organizmus J. V. na aplikovanou léčbu nereagoval. MUDr. P. Š. dokonce od J. V. odešel, ačkoli si byl dobře vědom, že jeho stav není stabilizován. Masivní ztráta krve u něj následně vyvolala těžký hypovolemický šok (tj. šok z nedostatečného objemu krve), který vedl k zástavě srdce, syndromu difúzního krvácení a nevratnému poškození mozku. Navzdory pozdější resuscitaci J. V. následujícího dne, tj. 24. 11. 2005, v prostějovské nemocnici zemřel. Postup jmenovaných lékařů byl v rámci trestního řízení vyhodnocen jako postup *non lege artis*, za což byli MUDr. T. H. i MUDr. P. Š. pravomocně odsouzeni za trestný čin ublížení na zdraví (způsobení smrti z nedbalosti) v případě prvního jmenovaného podle § 224 odst. 1 a 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy účinném znění (dále „trestní zákon“), a v případě druhého jmenovaného pak podle § 224 odst. 1 trestního zákona.

4. Stěžovatelky se následně žalobou podanou ke Krajskému soudu v Ostravě (dále jen „Krajský soud“) domáhaly náhrady nemajetkové újmy, která jim byla smrtí J. V. způsobena. Krajský soud o ní rozhodl rozsudkem ze dne 21. 3. 2012 č. j. 23 C 240/2008-307, jehož výrokem I. uložil žalovaným - Olomouckému kraji (vedlejší účastník 1) a Nemocnici Olomouckého kraje, a. s. (vedlejší účastník 2) zaplatit stěžovatelce 1) částku 1 700 000 Kč a stěžovatelce 2) částku 1 000 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy podle § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“). Výrokem II. pak žalobu ve zbývající části, tj. co do nároku stěžovatelky 1) na zaplacení částky 4 300 000 Kč a úroku z prodlení z částky 6 000 000 Kč, a co do nároku stěžovatelky 2) na zaplacení částky 2 000 000 Kč a úroku z prodlení z částky 3 000 000 Kč, zamítl. Výroky III. a IV. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

5. K odvolání všech účastníků Vrchní soud v Olomouci (dále jen „Vrchní soud“) svým rozsudkem ze dne 14. 11. 2012 č. j. 1 Co 157/2012-412 rozsudek Krajského soudu ve věci samé změnil ve výroku I. tak, že vedlejší účastníky zavázal, aby solidárně zaplatili stěžovatelce 1) částku 1 000 000 Kč a stěžovatelce 2) částku 600 000 Kč. Ve zbytku (část výroku I., výrok II.) rozhodl tak, že jednak změnou rozsudku nižší instance žalobu co do dalších požadovaných částek, a to stěžovatelce 1) 700 000 Kč a stěžovatelce 2) 400 000 Kč, zamítl, a dále rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (tedy i ohledně nevyhovění žalobě v části o úroku z prodlení). Výroky III., IV. a V. rozhodl o náhradě nákladů řízení. Toto rozhodnutí Vrchního soudu napadli dovoláním jak stěžovatelky, tak vedlejší účastníci. Nejvyšší soud o nich rozhodl svým rozsudkem ze dne 18. 6. 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529, kterým dovolání stěžovatelek částečně zamítl a částečně odmítl.

Dovolání vedlejších účastníků pak odmítl.

6. Stěžovatelky následně brojily proti uvedeným rozhodnutím obecných soudů ústavní stížností. Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 221/79 SbNU 545) rozsudek Nejvyššího soudu (ve výrocích I. a II.) a rozsudek Vrchního soudu (ve výrocích I. a II.) pro jejich rozpor s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy zrušil. Po kasačním zásahu Ústavního soudu následně Vrchní soud rozsudkem ze dne 1. 6. 2016 č. j. 1 Co 12/2016-593 rozsudek Krajského soudu v části výroku II., kterým byla zamítnuta žaloba, aby vedlejší účastníci zaplatili stěžovatelce 1) úrok z prodlení z částky 6 000 000 Kč a stěžovatelce 2) úrok z prodlení z částky 3 000 000 Kč potvrdil (výrok I.). Ve zbylé části výroku II. a ve výrocích I., III., IV. rozsudek Krajského soudu zrušil a vrátil mu věc v tomto rozsahu k dalšímu řízení (výrok II.). Ve vztahu k potvrzujícímu výroku Vrchní soud uvedl, že podle ustálené judikatury fyzická osoba domáhající se práva „na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle zmíněného ustanovení [OZ] nemůže požadovat úroky z prodlení, neboť právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 [OZ] není právem věřitele na plnění (pohledávkou) od dlužníka podle ustanovení § 488 a násl. [OZ]. Obdobně se k této otázce vyslovil Nejvyšší soud v rozhodnutí uveřejněném ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. R 1/92 ve vztahu k jinému typu nemajetkové újmy.“ Ve vztahu ke zrušujícímu výroku se pak Vrchní soud odkázal na výše citovaný náleze sp. zn. I. ÚS 2844/14, v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že v odůvodněných rozhodnutích Nejvyššího soudu i Vrchního soudu absentovalo náležité zohlednění kritérií relevantních pro stanovení výše reálné náhrady. Vrchní soud konstatoval, že ve světle odůvodnění citovaného nálezu je deficitní též rozhodnutí Krajského soudu, a je tudíž nepřezkoumatelné.

7. Tímto okamžikem se řízení o nárocích stěžovatelek rozdělilo na část, která se týkala merita věci a na část týkající se úroků z prodlení. O meritu věci rozhodl v návaznosti na posledně citované rozhodnutí Vrchního soudu Krajský soud rozsudkem ze dne 25. 8. 2016 č. j. 23 C 240/2008-628 tak, že řízení ohledně nároku stěžovatelky 1) na zaplacení částky 1 000 000 Kč a stěžovatelky 2) na zaplacení částky 600 000 Kč zastavil (výrok I.). Výrokem II. pak uložil solidárně vedlejším účastníkům zaplatit stěžovatelce 1) částku 700 000 Kč a stěžovatelce 2) částku 400 000 Kč. Ve zbytku, tj. co do nároku stěžovatelky 1) na zaplacení částky 4 300 000 Kč a stěžovatelky 2) na zaplacení částky 2 000 000 Kč, žalobu zamítl. Výroky IV. a V. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

8. V části řízení o úrocích z prodlení – což je předmětem ústavní stížnosti –, došlo k následujícímu vývoji. Proti výroku I. rozsudku Vrchního soudu č. j. 1 Co 12/2016-593 stěžovatelky brojily dovoláním, v němž namítaly, že napadené rozhodnutí spočívá na řešení právní otázky existence práva na úrok z prodlení s plněním náhrady nemajetkové újmy, způsobené neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti. Tuto otázku přitom bylo třeba posoudit jinak, než jak byla Nejvyšším soudem vyřešena, nebo je tato otázka řešena v jeho praxi rozdílně. Stěžovatelky odmítly právní názor, který vyslovil Nejvyšší soud ve svém výše citovaném (bod 5 in fine) rozsudku č. j. 30 Cdo 2535/2013-529, že „možnost přiznání úroků z prodlení při peněžitém zadostiučinění nepřichází v úvahu, neboť právo na tento druh zadostiučinění není ryzí majetkovou pohledávkou ze závazkového právního vztahu (srov. Švestka, Spáčil, Škárková, Hulmák a kol., *Občanský zákoník*, 2. vydání, 2009, str. 201).“

9. Naopak stěžovatelky tvrdily, že povinnost k náhradě nemajetkové újmy v penězích je závazkem, jehož obsahem je zaplacení peněžité částky. Zaplacení této náhrady proto musí být plněním peněžitého dluhu ve smyslu § 517 odst. 2 OZ a poškozenému při prodlení s poskytnutím tohoto plnění musí náležet úrok z prodlení. Svou argumentaci založily mj. na ustálené judikatuře Nejvyššího soudu, podle níž má právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 OZ majetkovou povahu a podléhá proto promlčení. Podléhá-li promlčení, musí nabývat také splatnosti. V případě neposkytnutí včasného plnění nastává prodlení a vzniká povinnost uhradit též úrok z prodlení. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí soudu o povinnosti zaplatit náhradu nemajetkové újmy je rozhodnutím deklaratorním, je původce neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti, který na základě výzvy poškozeného nezplatí náhradu nemajetkové újmy zásahem způsobené, v prodlení a je povinen vedle samotné náhrady platit též úrok z prodlení. Za nepřipadný pak stěžovatelky považovaly též odkaz Vrchního soudu na rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 12. 1991 sp. zn. 1 Cz 31/91 (R 1/92), který se podle jejich názoru vztahuje výhradně k soudnímu zvýšení odškodnění ztížení společenského uplatnění či odškodnění za bolest a vychází z konstitutivní povahy soudního rozhodnutí, zakládajícího dosud neexistující právo.

10. Nejvyšší soud zopakoval, že zásadní otázkou v řízení je existence prodlení vedlejších účastníků s plněním povinnosti zaplatit žalobkyním náhradu nemajetkové újmy, jehož důsledkem by bylo přiznání úroků z prodlení žalobkyním. Dospěl k závěru, že způsob, jakým stěžovatelky „*zpochybňují odvolacím soudem dovozenou nemožnost přiznání práva na úroky z prodlení se zaplacením náhrady nemajetkové újmy, spočívá v záměně okamžiku, kdy je možné tento nárok uplatnit poprvé (actio nata), s okamžikem jeho splatnosti po rozhodnutí soudu. Zatímco počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty k jeho uplatnění se váže k době, kdy se poškozený dozví o neoprávněném zásahu do práva na ochranu osobnosti a kdo je za tento zásah odpovědný, splatnost nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích (s ohledem na to, že tento nárok může konstitutivně přiznat pouze soud) nastává teprve uplynutím lhůty určené v pravomocném rozhodnutí soudu.*“

11. Nejvyšší soud též konstatoval, že Vrchní soud správně poukázal na rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 1 Cz 31/91, který „*vysvětluje rozdílnost v možnosti přiznat úroky z prodlení v případě, kdy výše částek, které náleží oprávněným osobám, je stanovena právním předpisem, v protikladu s případy, kdy rozhodnutí o tom, zda v konkrétním případě náleží a v kladném případě v jaké výši, závisí na rozhodnutí soudu.*“ Dále uvedl s odkazem na dílo autorů Knap, K., Švestka, O., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*, Praha: Linde, 2004, str. 196-197, že „*[m]ožnost přiznání úroků z prodlení při peněžitém zadostiučinění podle § 13 odst. 2 [OZ] nepřichází v úvahu, neboť do právní moci rozhodnutí soudu (ať nalézacího či odvolacího), není zatím povinnost plnit peněžité zadostiučinění závazně stanovena; teprve stanovení této povinnosti právní mocí rozhodnutí soudu, ať nalézacího či odvolacího, má konstitutivní charakter. Po právní moci rozhodnutí soudu a po jeho vykonatelnosti je však již situace jiná, což bývá v právní praxi někdy přehlíženo. Jestliže je totiž rozhodnutí soudu již pravomocné a vykonatelné, musí subjekt plnit povinnost peněžitého zadostiučinění stejně jako každou jinou peněžitou povinnost. To platí v případě prodlení povinnosti s plněním peněžitého zadostiučinění i ohledně úroků z prodlení*“. Tyto - podle názoru Nejvyššího soudu - odpovídající závěry však stěžovatelky svým dovoláním nevyvrátily. Nenaplnily tak jimi uplatněné předpoklady přípustnosti dovolání a Nejvyšší soud jejich dovolání podle ustanovení § 243c odst. 1, 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský

soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, jako nepřípustné odmítl.

II. Obsah ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

12. Stěžovatelky ve své obsáhlé ústavní stížnosti brojí proti výše rubrikovaným rozhodnutím obecných soudů. Namítají především, že obecné soudy porušily jejich právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života, právo vlastnit majetek, princip rovnosti a zákazu diskriminace a v neposlední řadě též právo na zákonného soudce, a to podle čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 2, čl. 11 a čl. 38 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy.

13. Porušení těchto práv se podle stěžovatelek měly obecné soudy dopustit tím, že jim nepřiznaly úrok z prodlení s placením peněžité náhrady za způsobenou nemajetkovou újmu na osobnostních právech, vzniklou úmrtím J. V., zaviněným lékařem prostějovské nemocnice. Porušení práva na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života stěžovatelky dovozují z funkce náhrady nemajetkové újmy v penězích jako prostředku ochrany tohoto práva. Náhrada imateriální újmy plní mimo jiné satisfakční a preventivně-sankční funkci (nález sp. zn. I. ÚS 2844/14). Zmírňuje způsobenou újmu, odrazuje původce zásahu od opakování jeho protiprávního jednání (ostatní osoby od jeho následování), a současně představuje sankci za soukromoprávní delikt. Pro naplnění těchto funkcí je podstatná nejen výše náhrady nemajetkové újmy, ale též další okolnosti, za nichž je náhrada poskytnuta; především doba, která uplyne od zásahu. Plynutím času se satisfakční a preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy výrazně oslabuje. Obě funkce přitom mohou působit pouze tehdy, nebude-li moci původce neoprávněného zásahu splnění své povinnosti zaplatit náhradu bez následků odkládat, a bude tak motivován k co nejvčasnějšímu, pokud možno dobrovolnému zaplacení.

14. Nepřiznáním úroků z prodlení se zaplacením peněžní náhrady však satisfakce jako prostředek ochrany osobnostních práv ztrácí mnoho ze své efektivnosti a brání naplnění výše popsaných funkcí náhrady za způsobenou nemajetkovou újmu. Původce zásahu totiž může zaplacení náhrady i přes její případné uplatnění u soudu zcela bez následků odkládat, což i vzhledem k průměrné délce soudního řízení v České republice znamená uplynutí mnoha let. Naopak úroky z prodlení motivují dlužníka, aby plnil své závazky včas, a zároveň slouží jako sankce za případné prodlení. Mohou přispět i k předcházení soudním sporům - včasnou úhradou je úhrada dobrovolná. Přístup obecných soudů v této věci ovšem nutí poškozeného, aby se svého nároku domáhal zdlouhavou a nákladnou soudní cestou. Poškozený tak dále a opakovaně prožívá zásah do svých osobnostních práv v rámci své osobní účasti na procesních úkonech, čímž se jeho újma ještě prohlubuje. Původce zásahu (škůdce) však nemusí, ani s mnohaletým odstupem, zaplatit ani o jedinou korunu navíc. Obecné soudy tak zcela nepřipadně znevýhodňují původce zásahu na úkor poškozeného.

15. Stěžovatelky opakovaně akcentují, že náhrada nemajetkové újmy je majetkovým právem, jehož obsahem je poskytnutí plnění v podobě peněžité částky, takže příslušenstvím tu je, jako v případě ostatních majetkových práv tohoto druhu, úrok z prodlení. Podle stěžovatelek zde vzniká nárok na náhradu nemajetkové újmy (a jemu korespondující povinnost k jejímu zaplacení) již neoprávněným zásahem do osobnostního práva a soudní rozhodnutí, ukládající původci tohoto zásahu povinnost ji

zaplatit, je toliko deklaratorní povahy. Z uvedeného plyne, že se původce zásahu dostane do prodlení s plněním, jestliže ji na výzvu poškozeného neuhradí. Úrok z prodlení je stejně jako jistina majetkem; jeho nepřiznáním se obecné soudy dopustily též porušení ústavně garantovaného práva stěžovatelek na ochranu vlastnictví.

16. Rozhodnutí obecných soudů jsou tedy též diskriminační, neboť obecné soudy v čele s Nejvyšším soudem odpírají přiznávat úrok z prodlení pouze věřitelům náhrady nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv. Naopak věřitelům jiných práv, jako například na náhradu újmy (škody) na zdraví, na jednorázové odškodnění způsobené úmrtím osoby blízké (§ 444 odst. 3 OZ), na náhradu škod z dílčích nároků v případě odpovědnosti státu z výkonu veřejné moci i v dalších případech úrok z prodlení přiznávají. Nedůvodné rozdíly tu vznikají pouze na základě toho, z jaké právní skutečnosti nárok vzniká. Zatímco nahrazení újmy způsobené na základním lidském právu chránícím lidskou osobnost může být bez jakýchkoli následků odkládáno, plnění například kupní ceny se přiznáním úroků z prodlení prosazuje.

17. Námitky stěžovatelek směřují též k porušení práva na zákonného soudce garantovaného v čl. 38 odst. 1 Listiny. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu totiž není jednotná. Stěžovatelky odkázaly na rozsudek ze dne 19. 6. 2013 sp. zn. 8 Tdo 46/2013, jímž Nejvyšší soud uložil obviněným povinnost zaplatit poškozené na náhradě nemajetkové újmy z titulu ochrany osobnosti částku 500 000 Kč „s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně do tří dnů od právní moci rozhodnutí“. Nejvyšší soud tak přiznal poškozené úrok z prodlení a není podle stěžovatelek rozhodné, že uvedený závěr byl formulován v adhezním řízení senátem trestního kolegia. Senát, který rozhodoval o dovolání stěžovatelek, měl podle nich věc postoupit k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu.

18. Ústavní soud vyzval Vrchní soud, Nejvyšší soud a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Vrchní soud uvedl, že podle jeho názoru má rozhodnutí, jímž bylo rozhodnuto o výši náhrady nemajetkové újmy, která vznikla stěžovatelkám, konstitutivní charakter. Před jeho vydáním se proto vedlejší účastníci nemohli dostat do prodlení s plněním, a stěžovatelkám proto nelze přiznat právo na zaplacení jimi požadovaných úroků z prodlení. Nejvyšší soud ve svém vyjádření pouze lakonicky odkázal na odůvodnění svého usnesení a podotkl, že nebyla zasažena základní práva stěžovatelek.

19. Vedlejší účastníci, tj. Olomoucký kraj a Nemocnice Olomouckého kraje, a. s., na výzvu Ústavního soudu zareagovali společným vyjádřením, v němž navrhli, aby Ústavní soud stížnost stěžovatelek jako nedůvodnou zamítl, neboť jejich práva nebyla porušena. Institut náhrady nemajetkové újmy nelze podle nich považovat za závazek, nýbrž pouze za jeden z možných způsobů satisfakce za neoprávněný zásah do osobnostních práv. Poškozený se této satisfakce může domáhat po původci zásahu, avšak jeho nárok na plnění nevzniká ze skutečnosti, že byl spáchán protiprávní čin. Vyzve-li tedy poškozený původce zásahu k plnění náhrady nemajetkové újmy v penězích, tento může nárok uznat. Povinnost k plnění pak vzniká z dohody mezi ním a osobou poškozenou. K prodlení posléze dochází až uplynutím sjednané lhůty plnění.

20. Neuzná-li původce zásahu nárok poškozeného, pak musí podle vedlejších účastníků poškozený své právo uplatnit v řízení před soudem. Rozhodnutí soudu je

konstitutivní a teprve uplynutím lhůty k plnění, kterou stanoví soud, vzniká nárok na úrok z prodlení.

21. Stěžovatelky se podle vedlejších účastníků snaží setřít rozdíl, který úprava obsažená v OZ činila mezi nárokem na náhradu škody dle § 444 odst. 3 OZ a náhradou nemajetkové újmy za zásah do osobnostních práv dle § 13 odst. 2 OZ. V případě odpovědnosti za škodu sice závazek povinného k plnění vzniká již z deliktu samotného a rozhodnutí soudu, jímž je rozhodováno o náhradě škody, má pouze deklaratorní povahu. Ve vztahu k náhradě nemajetkové újmy způsobené na osobnostních právech však k totožnému závěru dospět nelze. Na konstitutivní povaze uvedeného rozhodnutí přitom nemůže nic změnit ani posun v judikatuře obecných soudů, která se přiklonila k závěru, že právo domáhat se náhrady nemajetkové újmy s ohledem na svou majetkovou povahu podléhá promlčení.

22. Vedlejší účastníci nesouhlasí ani s argumentací stěžovatelek, že nepřiznání úroků z prodlení činí institut náhrady nemajetkové újmy jakožto prostředek ochrany osobnostních práv zcela neefektivním. To, že byly stěžovatelky v průběhu řízení před obecnými soudy nuceny opětovně prožívat utrpení spojené se zásahem do jejich osobnostních práv skrze výpovědi a účast na řízení, je dle vedlejších účastníků irelevantní. Nesouhlasit s uplatněným nárokem a bránit se proti němu v soudním řízení je právem povinného. Jak povinný, tak oprávněný jsou odkázáni na soud, jak rychle a kvalitně rozhodne.

23. Podle vedlejších účastníků nelze hovořit o tom, že by rozhodnutí obecných soudů porušila princip rovnosti. Stěžovatelky podle nich srovnávají nesrovnatelné. V případě nároků plynoucích z § 444 odst. 3 OZ a § 13 odst. 2 OZ se jedná o nároky z různých právních titulů, což stěžovatelky zcela přehlížejí.

24. Konečně pak napadenými rozhodnutími obecných soudů nedošlo k porušení práva stěžovatelek na zákonného soudce. Neplatí totiž argumentace stěžovatelek, že v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 46/2013, z něhož stěžovatelky dovozují rozpor v judikatuře Nejvyššího soudu, došlo k přiznání úroků z prodlení za nemajetkovou újmu způsobenou porušením osobnostních práv též za dobu před rozhodnutím soudu. Tímto rozhodnutím Nejvyšší soud sice skutečně přiznal poškozené úroky z prodlení, avšak podle vedlejších účastníků až po splatnosti náhrady, která byla stanovena na dobu do tří dnů od právní moci rozsudku. Citované rozhodnutí tak svědčí ve prospěch závěru o konstitutivní povaze soudních rozhodnutí, jimiž se rozhoduje o nárocích podle ustanovení § 13 OZ.

25. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovatelkám k replice. Ty však uvedly, že nepřiznání úroků z prodlení obecnými soudy nebylo výsledkem aplikace práva, nýbrž projevem svévole a prosté neochoty obecných soudů tak učinit. Objektívni právo neposkytuje pro závěr o konstitutivní povaze soudního rozhodnutí, jímž se rozhoduje o přiznání náhrady za nemajetkovou újmu, žádný podklad. Soudy mohou vydávat konstitutivní rozhodnutí pouze tehdy, jsou-li k tomu výslovně zmocněny zákonem; takové zákonné zmocnění však v tomto případě zcela absentuje.

26. Stěžovatelky se ve své replice dále obsáhle vyjádřily k námitkám vedlejších účastníků (shrnutu) tak, že jsou účelové a nekonzistentní. Zcela cynické je podle nich

bagatelizování satisfakční funkce náhrady nemajetkové újmy v kontextu rozhodované věci, neboť má být reparována újma způsobená usmrcením blízké osoby.

27. Soudní rozhodnutí o přiznání náhrady imateriální újmy v penězích mají podle přesvědčení stěžovatelek deklaratorní povahu. Stěžovatelky doplnily svou argumentaci odkazem na literaturu, která má jejich názor potvrdit (Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Závazkové právo - Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 380). Podle komentáře se vznik a splatnost uvedeného nároku řídí obecnými pravidly závazkového práva, a to jak v režimu OZ, tak též podle nyní platné úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „NOZ“).

III. Formální předpoklady projednání ústavní stížnosti

28. Před vlastním přezkumem napadených rozhodnutí obecných soudů se musel Ústavní soud zabývat otázkou, zda ústavní stížnost splňuje veškeré náležitosti podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelky před jejím podáním vyčerpaly všechny procesní prostředky, které jim zákon k ochraně jejich práv poskytuje (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Ústavní stížnost byla podána včas, osobami oprávněnými a splňuje také ostatní zákonné požadavky. Ústavní soud o ní rozhodl bez nařízení jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení

29. Stěžovatelky ve své ústavní stížnosti brojí proti výrokům rozhodnutí obecných soudů, jimiž nebylo vyhověno jejich žalobě o náhradu nemajetkové újmy v té části, která sestávala z příslušenství pohledávky – úrocích z prodlení. Namítají, že obecné soudy jsou povinny rozhodnout o jejich nárocích tak, aby mohla právní úprava, i co do příslušenství pohledávky, naplnit jeden ze svých účelů, jenž spočívá ve včasném plnění; v opačném případě je zeslaben i satisfakční účel poskytované náhrady.

30. Ústavní soud učinil předmětem přezkumu stěžovatelkami tvrzené základní právo na ochranu soukromého a rodinného života, garantované v čl. 10 odst. 2 Listiny i v čl. 8 odst. 1 Úmluvy, a jak níže vyloží, stalo se tak v sepětí s právem na život podle čl. 2 Úmluvy. Není však toho názoru, že by měl přikročit k posouzení napadených rozhodnutí z hlediska případného zásahu do práva na rovné zacházení se stěžovatelkami; právní základ věci totiž, jakkoli se může jevit obecně jednoznačný, byl v období do 1. 1. 2014, tedy do nabytí účinnosti NOZ, atypicky založen na aplikaci a interpretaci příslušné materie odškodňování právně dotvářené Ústavním soudem. Samotná ryze osobnostní povaha uplatněného nároků pak brání vyjít vstříc úvahám, podle nichž mělo dojít též k zásahu do práva na ochranu vlastnictví stěžovatelek ve smyslu čl. 11 Listiny. Naproti tomu bylo třeba napřít přezkumné úvahy směrem k judikatuře obecných soudů o dané právní otázce, neboť tu rozhodovací praxe vykazuje již *prima vista* podstatné rozpory; v sázce bylo tedy právo stěžovatelek na soudní ochranu, konkrétněji pak na spravedlivý proces, jakkoli toto právo není v ústavní stížnosti zmíněno [k tomu však nález ze dne 26. 4. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04, bod 54 (N 92/41 SbNU 173) i nálezy další, podle nichž Ústavní soud neváže právní kvalifikace v návrhu].

31. V intencích pravidla o prioritě procesního přezkumu přistoupil proto Ústavní soud následně vždy nejprve k posouzení věci prizmatem práva na soudní ochranu a poté se zabýval úvahami substantivními.

IV.a) Pozitivní závazek státu k ochraně základního práva, vztah čl. 8 a čl. 2 Úmluvy, princip plného odškodnění

32. Ústavní soud učiní předmětem meritorního přezkumu ústavní stížnosti mimo jiné takový postup obecného soudu, jenž při aplikaci a interpretaci podústavního práva dospěje k extrémnímu rozporu s principy spravedlnosti a založí tak stav, při němž je porušeno některé ze stěžovatelových základních práv [nález ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235); podobně viz nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94, III. ÚS 166/95, I. ÚS 401/98 a další]. V rámci jednotlivých komponent spravedlivého procesu může jít též o postup porušující princip kontradiktornosti řízení, při němž se obecné soudy nevypořádají s podstatnými tvrzeními účastníků, návazně pak se všemi hmotněprávními aspekty věci a relevantní judikaturu necitují, ani ji věcně při svých závěrech nerespektují. Tak vzniká situace, za níž je flagrantně nesprávně rozhodnuto již procesně nekorektní cestou, aniž by bylo respektováno esenciální právo na slyšení před soudem ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, včetně příležitosti ovlivnit svými argumenty úvahu soudu o předmětu řízení (Baňouch, H. in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 797). Stěžovatelky tak v řízení o ústavní stížnosti předkládají námitky, jež sice již byly předestřeny obecným soudům, ale z hlediska dosavadního rámce úvah obecných soudů - o (zbylém) předmětu řízení o úrocích z prodlení z nemajetkové újmy - zůstaly nevyšlyšeny.

33. Právní aspekty nároků na náhradu nemajetkové újmy pozůstalým spadají pod rozsah základního práva na ochranu soukromého a rodinného života. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 (N 98/37 SbNU 321; 265/2005 Sb.) rozhodoval o návrhu na zrušení ustanovení § 442 odst. 1 a § 449 odst. 2 OZ z důvodu, že v těchto ustanoveních absentuje úprava náhrady škody za nemajetkovou újmu s výjimkou případů, které jsou v zákoně taxativně vypočteny (bolestné, ztížení společenského uplatnění a s účinností od 1. 5. 2004 jednorázová náhrada při úmrtí blízké osoby). Konstatoval přitom, že zaviněná smrt blízké osoby může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám představovat natolik vážnou nemajetkovou újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že může být kvalifikována jako újma snižující jeho důstojnost či vážnost ve společnosti. Z hlediska práva občanského je tudíž možné se domáhat náhrady této újmy skrze náhradu za újmu způsobenou porušením osobnostních práv podle § 13 OZ, byť se formálně vzato jedná o nárok odlišný od náhrady škody.

34. V citovaném nálezu Ústavní soud posuzoval, zda lze za použití interpretačních pravidel vyložit ustanovení OZ o náhradě škody tak, aby bylo možné pod ně podřadit též nárok na náhradu nemajetkové újmy (škody), spočívající ve ztrátě blízké osoby. Uzavřel, že s ohledem na do OZ dříve včleněnou úpravu odškodnění pozůstalých (§ 444 odst. 3 OZ), která je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému, není v případě nedostatečné satisfakce jednorázovým odškodněním vyloučeno, aby se dotčené osoby domáhaly náhrady své újmy podle ustanovení OZ o ochraně osobnosti. Ústavní soud zdůraznil, že z legislativního hlediska je záhodno opustit

stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duševní integritu. V odlišných stanoviscích k nálezu zazněl názor, že za primární normy chránící soukromí je třeba považovat čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, které skrze vyzařování ovlivňují ústavně konformní interpretaci ustanovení § 442 odst. 1 OZ co do rozsahu chráněných objektů, a tak umožňují poskytnout peněžní náhradu za nemajetkovou škodu v podobě citové újmy (srov. odlišné stanovisko soudkyně Wagnerové k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04).

35. Ústavní soud považuje také za nezbytné poukázat na to, že Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vztahuje otázky týkající se nároků na náhradu nemajetkové újmy způsobené usmrcením blízké osoby pod „ochranná křídla“ čl. 2 Úmluvy, tj. práva na život. Obě tato práva, ať už jde o právo na ochranu soukromého a rodinného života nebo právo na život, tak působí komplementárně (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. 6. 2009, č. 34675/04, § 103). Rozdíl v ochraně je přitom spíše psychologický a nepřímou může mít také implikace pro výši přiznané náhrady za způsobenou újmu (srov. Kratochvíl, J. in Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 379).

36. Z obou práv přitom plynou nejen závazky negativní (povinnost respektovat základní práva, resp. zdržet se zásahů do základních práv), nýbrž též závazky pozitivní (povinnost státu k aktivnímu jednání, resp. v tomto kontextu především povinnost chránit základní práva). Výše uvedená komplementární povaha ochrany plynoucí z obou základních práv se pak především projevuje tím, že pozitivní závazky z obou těchto práv se v kontextu rozhodované věci v mnoha aspektech kryjí. Konkrétně je stát povinen podniknout náležité kroky k zajištění ochrany práv na život a ochranu soukromého a rodinného života. Základním závazkem státu v tomto směru je tudíž povinnost vytvořit zákonný a institucionální rámec efektivně odrazující od ohrožování uvedených práv [srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Öneryildiz proti Turecku* ze dne 30. 11. 2004, č. 48939/99, § 89; či rozsudek ESLP ve věci *Benderskiy proti Ukrajině* ze dne 15. 11. 2007, č. 22750/02, § 61-62; z judikatury Ústavního soudu pak viz např. již výše citovaný nálezný sp. zn. Pl. ÚS 16/04; nálezný sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 10; či nálezný sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bod 17].

37. Jestliže i přesto dojde k porušení výše uvedených základních práv, jednotlivec by měl mít k dispozici prostředky k nápravě uplatnitelný před státním orgánem, který o něm rozhodne a případně též přizná odškodnění, uzná-li to za vhodné. V případech neúmyslného usmrcení v medicínské oblasti není trestní řízení nezbytné, ale postačí náprava prostředky dostupnými v právu občanském (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Calvelli a Ciglio proti Itálii* ze dne 17. 1. 2002, č. 32967/96, § 51). Lze tedy dovodit, že závazek státu zajistit ochranu práva na soukromý a rodinný život, resp. práva na život se může projevit i v soukromoprávní oblasti, a to zakotvením povinnosti škůdce nahradit poškozenému utrpěnou újmu. Náhrada způsobené újmy přitom musí být dostatečná (srov. rozsudek ESLP ve věci *Oyal proti Turecku* ze dne 23. 3. 2010, č. 4864/05, §§ 66, 70-72; či rozsudek ESLP ve věci *G. B. a R. B. proti Moldavsku* ze dne 18. 12. 2012, č. 16761/09, § 32-33), resp. přiměřená s ohledem na účely, které má jakožto sankce za civilní delikt plnit (nálezný sp. zn. I. ÚS 2844/14, bod 31). Jinými slovy řečeno, z ústavního pohledu je vždy třeba, aby mezi přiznanou peněžní částkou a způsobenou

újmou (škodou) byl vztah přiměřenosti. Náhrada za nemajetkovou újmu tak musí být přiměřená; její výše je odvislá od závažnosti způsobené újmy [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3367/13 ze dne 22. 5. 2014 (N 104/73 SbNU 667), bod 19; či nález sp. zn. I. ÚS 2955/10 ze dne 29. 3. 2012 (N 64/64 SbNU 735)].

38. Pro výklad uvedených pozitivních závazků je určující zásada, podle níž jednotlivci ústavou zaručená práva nejsou pouze teoretická či iluzorní, nýbrž praktická a účinná. Orgány veřejné moci jsou v souladu s touto zásadou povinny poskytovat ústavně zaručeným právům jednotlivce účinnou ochranu [z judikatury ESLP viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Broniowski proti Polsku* ze dne 22. 6. 2004, č. 31443/96, § 185; rozsudek velkého senátu ze dne 8. 4. 2004 ve věci *Assanidze proti Gruzii* č. 71503/01, § 182-183; z judikatury Ústavního soudu viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3173/16 ze dne 14. 3. 2017 (N 44/84 SbNU 499), body 32 a 33; nález sp. zn. II. ÚS 3112/17 ze dne 20. 2. 2018, bod 29; odlišné stanovisko soudce Davida k nálezu sp. zn. II. ÚS 2000/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 235/83 SbNU 657); či nález sp. zn. II. ÚS 635/18 ze dne 15. 5. 2018, bod 24].

39. V souladu s touto zásadou je třeba uvedené pozitivní závazky precizovat hned ve dvou směrech. Prvním aspektem, který vyžaduje upřesnění, je rozsah újmy, která má být nahrazena. V tomto směru je podle ustálené judikatury Ústavního soudu pravidlem, že odškodnění utrpěného porušení ústavně zaručených práv má být pokud možno úplné (tzv. princip plné náhrady či plného odškodnění). Tento koncept byl Ústavním soudem rozpracován především na poli práva na zdraví, avšak bez rozdílu se uplatní i zde [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 20; či nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 65]. V kontextu nyní rozhodovaného případu z něj pak plyne, že aby bylo možné ochranu, kterou soudní moc poskytuje základním právům (zde právu na ochranu soukromého a rodinného života a právu na život), považovat za skutečnou a účinnou, musí škůdce tuto újmu též poškozenému plně nahradit. To znamená, že je povinen mu nahradit nejen újmu majetkovou (škodu), ale též újmu nemajetkovou. Druhým aspektem, který je v kontextu výše uvedené zásady účinné ochrany základních práv třeba konkretizovat, je otázka dopadů, které má na efektivitu této ochrany plynutí času. Tento aspekt má přitom ve světle nyní rozhodovaného případu zcela zásadní význam. Pravidlem v tomto směru je, že úplná náhrada újmy způsobené na základních právech musí být poškozené osobě povinným subjektem poskytnuta co nejrychleji po jejím vzniku. Jen tak bude zajišťovat skutečnou a účinnou ochranu základních práv, k níž slouží. V opačném případě by nemohla naplnit své satisfakční (resp. reparační) a preventivně-sankční funkce [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 17; nález sp. zn. I. ÚS 2844/14, body 47-49].

40. Výše uvedené principy musí obecné soudy respektovat i při výkladu práva dopadajícího na soukromoprávní vztahy. Ústavní soud připomíná, že základní práva zaručená v Listině působí ze své podstaty ve vztazích mezi jednotlivcem a státem (vertikální vztahy), avšak judikatura Ústavního soudu jim přiznává účinek i ve vztazích mezi jednotlivci navzájem (horizontální vztahy). V těchto vztazích, založených na rovnosti subjektů, působí základní práva a svobody tak, že prozařují normami podústavního práva [nález sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93); nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. Při výkladu a aplikaci podústavního práva jsou proto soudy povinny toto prozařování pečlivě zvažovat, neboť jedině tak mohou dostát své povinnosti poskytovat základním právům ochranu podle čl.

4 Ústavy [srov. shodně nálezy sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 15]. Soudy tedy mají povinnost hledat a volit tu interpretaci, která je ústavně konformní [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 48/95 ze dne 26. 3. 1996 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.); nálezy sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375); nálezy sp. zn. IV. ÚS 202/99 ze dne 9. 9. 1999 (N 121/15 SbNU 157); nálezy sp. zn. IV. ÚS 1106/08 ze dne 10. 3. 2009 (N 52/52 SbNU 519), bod 24].

IV. b) Argumentace obecných soudů, deklaratorní povaha rozhodnutí, časový faktor při ochraně základních práv

41. Ústavní soud předně podotýká, že obecné soudy v rámci celého řízení zastávaly konstantní názor, že stěžovatelkám není možné úroky z prodlení přiznat. Za konstantní již však nelze považovat zdůvodnění tohoto přístupu, které se mezi jednotlivými instancemi výrazně různilo (srov. především odůvodnění rozsudku Krajského soudu ze dne 21. 3. 2012 č. j. 23 C 240/2008-307, v němž Krajský soud dovodil, že rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy v penězích podle § 13 OZ je ve své podstatě deklaratorní, avšak o výši tohoto nároku může rozhodnout pouze soud; povinný se tudíž před marným uplynutím lhůty k plnění soudem stanovené nemůže dostat do prodlení). Tyto odlišnosti však prošly bez povšimnutí Nejvyššího soudu, a to navzdory fundované analýze, kterou mu ve svém dovolání předložily stěžovatelky (tato se v podstatných rysech kryje s jejich výše reprodukcovanou stížnostní argumentací). S ohledem na předmět řízení se však Ústavní soud zaměří pouze na závěry plynoucí z napadených rozhodnutí obecných soudů, jak jsou dále uvedeny.

42. Vrchní soud se ve svém ústavní stížností napadeném rozsudku omezil na lakonické konstatování, že „*právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 [OZ] není právem věřitele na plnění (pohledávkou) od dlužníka podle ust. § 488 a násl. [OZ] a uspokojení tohoto práva není plněním peněžitého dluhu ve smyslu ust. § 517 odst. 2 [OZ]. Obdobně se k této otázce vyslovil Nejvyšší soud v rozhodnutí uveřejněném ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. R 1/92 ve vztahu k jinému typu nemajetkové újmy.*“ Tímto Vrchní soud pouze parafrázoval dřívější právní názor vyjádřený Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 18. 6. 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529, který byl zrušen již výše citovaným nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14 o meritu této věci. Nejvyšší soud uvedl, že „*možnost přiznání úroků z prodlení při peněžitém zadostiučinění nepřichází v úvahu, neboť právo na tento druh zadostiučinění není ryzí majetkovou pohledávkou ze závazkového právního vztahu.*“

43. Nejvyšší soud pak ve svém ústavní stížností napadeném usnesení odmítl argumentaci stěžovatelek, že rozhodnutí, jímž se přiznává peněžní náhrada pozůstalým podle § 13 OZ, má deklaratorní povahu. Naopak vyšel z konstitutivní povahy soudního rozhodnutí v těchto věcech. S ohledem na to, že uvedený „*nárok může konstitutivně přiznat pouze soud*“, pak jeho splatnost „*nastává teprve uplynutím lhůty určené v pravomocném rozhodnutí soudu.*“ Tento závěr podpořil tzv. argumentem autoritou. Odkázal na prakticky totožné konstatování v publikaci o ochraně osobnosti v občanském právu z roku 2004 (viz dílo citované v bodě 11 spolu s judikátem sp. zn. 1 Cz 31/91 citovaným tamtéž), avšak bez další argumentace.

44. Ze shrnutí přístupů obecných soudů plyne, že na základě jimi formulované konstrukce bylo v posuzované věci stěžovatelkám zcela odepřeno přiznání práva na

úroky z prodlení. Ústavní soud musel posoudit, zda je tuto právní konstrukci možné považovat za ústavně konformní, anebo zda dát za pravdu námitkám stěžovatelek, které tvrdí, že obecné soudy tímto způsobem odmítly poskytnout účinnou ochranu jejich základním právům. Ústavní soud se tudíž zaměřil na to, zda důvody, na nichž je předmětná právní konstrukce obecných soudů založena, ob stojí jako důvody racionální a objektivní. Dochází-li totiž ze strany veřejné moci k omezení základních práv jednotlivce, bude toto omezení ústavně konformní pouze tehdy, bude-li také ospravedlnitelné pomocí objektivních a racionálních důvodů (argumentů). Pokud takové argumenty veřejná moc nepředloží, předmětný zásah představuje současně také porušení základních práv jednotlivce.

45. Ústavní soud v tomto směru především zdůrazňuje, že nárok na peněžitou náhradu je nesporně nárokem (pohledávkou) majetkové povahy. Obecné soudy tak nepřipustně ztotožnily povahu práva (chráněného statku; tedy újmy na zdraví se smrtelným následkem) a dílčích nároků z něj plynoucích. Z konkrétního práva [resp. z jeho porušení (*ex delicti*), jako tomu bylo v tomto případě] může vzejít celá paleta nároků. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491) uvedl, že podle § 13 odst. 1 a 2 OZ má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění, přičemž pokud by se nejevilo postačujícím toto (morální) zadostiučinění, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

46. Z uvedeného je zjevné, že nároky plynoucí z práva na ochranu osobnosti, resp. z jeho porušení mohou mít nemajetkovou (morální) i majetkovou povahu. Typickými nároky nemajetkové povahy jsou např. nárok zdržovací, tj. aby se škůdce zdržel dalšího porušování dotčených práv, či nárok na zveřejnění omluvy. Naopak typickým majetkovým nárokem je nárok na přiměřené zadostiučinění za způsobenou újmu poskytnutý v penězích (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2008 sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, dle něhož je tento nárok nárokem majetkové povahy a promlčuje se tak v obecné promlčecí době). Nyní posuzovaný nárok tedy nelze marginalizovat, nebo pro něj uměle vytvářet specifický režim oproti jiným majetkovým nárokům jen proto, že plyne z práva na ochranu osobnosti, tj. že jeho účelem je ochrana nemateriálních či morálních hodnot.

47. Ustanovením § 13 odst. 2 OZ zprostředkovaně chráněné hodnoty (zde právo na život a na ochranu soukromého a rodinného života) představují jedny z nejdůležitějších hodnot, na nichž je vystavěn hodnotový (a také právní) řád naší společnosti (srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 11). Argumentem *a fortiori* lze v tomto směru uzavřít, že osoba, již vznikla typově závažnější újma na osobnosti, nemá být při prodlení povinného (dlužníka) kompenzována méně než osoba, které vznikla újma na majetku. To, že újma na osobnosti je zpravidla obtížněji vyčíslitelná (standardně je určení její výše věcí volné úvahy soudu podle § 13 odst. 3 OZ ve spojení s § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů), nemůže jít výhradně k tíži poškozeného. Nelze tudíž dospět k závěru, že dokud rozsudek nenabude právní moci, povinný může bez jakékoli sankce odmítnout plnit (srov. Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Závazkové právo - Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 380).

48. Neplatí ani závěr obecných soudů o konstitutivní povaze rozhodnutí, jímž se rozhoduje o peněžité náhradě podle ustanovení § 13 odst. 2 OZ. Svou konstrukcí zde navíc obecné soudy vyloučily aplikaci obecné úpravy obsažené v OZ (viz ustanovení § 13 odst. 2 ve spojení s § 488, § 489, § 492, § 517 odst. 1 a 2, § 559 odst. 2 a 563 OZ), z níž plyne závěr opačný, tj. že uvedené rozhodnutí má charakter deklaratorní a nárok na zaplacení úroků z prodlení oprávněnému vzniká již ode dne následujícího poté, co povinného vyzval k plnění, resp. neučiní-li tak, pak mu úroky z prodlení plynou ode dne, kdy byla povinnému doručena žaloba. Na tomto závěru je třeba trvat, neboť z judikatury Nejvyššího soudu jasně plyne, že konstitutivní rozhodnutí představují výjimku a mohou být vydávána pouze v případech, kdy zákon soudu výslovně přiznává oprávnění založit právní poměr (práva a povinnosti) mezi stranami (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2005 sp. zn. 22 Cdo 1438/2004 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2012 sp. zn. 23 Cdo 3407/2010). Tak tomu však v nyní rozhodované věci není. Ostatně Ústavní soud již dříve ve své judikatuře nárok na peněžní náhradu podle § 13 odst. 2 OZ charakterizoval jako důsledek odpovědnosti za civilní delikt [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1586/09 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002 (U 15/26 SbNU 361)]. Z toho plyne, že povinnost původce újmy plnit vzniká v posuzované věci z deliktu samotného a nikoli až údajně konstitutivním rozhodnutím, jak tvrdí obecné soudy.

49. Ve prospěch závěru o deklaratorní, a nikoli konstitutivní povahy rozhodnutí, jímž je rozhodováno o nárocích na náhradu nemajetkové újmy pozůstalým, pak svědčí též princip jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu. V souladu s tímto principem tvoří právní řád jednotný celek; má povahu systému, který je dále diferencován. Součástí systémového chápání právního řádu je i respektování toho, že různé právní předpisy upravují instituty, které jsou společné celému právnímu řádu, či alespoň několika jeho odvětvím, a jež byly doktrínou důkladně teoreticky propracovány; v takovém případě je nezbytné vycházet při jejich používání z doktrinárních závěrů a z rysů, které jsou jim společné. Právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, byť upravené v rozdílných právních předpisech či dokonce odvětvích [z ustálené judikatury srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 72/06 ze dne 29. 1. 2008 (N 23/48 SbNU 263; 291/2008 Sb.), bod 50; nálezy sp. zn. III. ÚS 358/99 ze dne 12. 10. 2000 (N 147/20 SbNU 53); nálezy sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373), bod 59; nálezy sp. zn. III. ÚS 741/06 ze dne 29. 11. 2007 (N 209/47 SbNU 685)].

50. V duchu principu jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu je nutno vykládat též institut náhrady nemajetkové újmy pozůstalým. V souladu s tímto principem není pro posouzení nyní rozhodovaného případu rozhodující formální klasifikace konkrétního ustanovení právního předpisu, nýbrž podstata nároku, který z něj plyne. Jak již bylo výše opakovaně uvedeno, institut náhrady nemajetkové újmy pozůstalým je dovozen z ustanovení § 13 odst. 2 OZ a věcně, i když limitován výší plnění, je obsahem ustanovení § 444 odst. 3 OZ. V obou případech se přitom jedná o majetkové nároky (nároky na peněžité plnění), jimiž má být reparována nemajetková újma způsobená protiprávním jednáním (zde usmrcením osoby blízké). Nelze s nimi tedy zacházet odlišně. Jestliže podle ustálené soudní praxe má soudní rozhodnutí o nároku podle § 444 odst. 3 OZ deklaratorní povahu, pak je též třeba totožně nahlížet na soudní rozhodnutí, jímž se rozhoduje o nárocích odvozených z § 13 odst. 2 OZ, a to se všemi důsledky pro splatnost a prodlení s jeho plněním, včetně nároku na úroky z prodlení (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014 sp. zn. 25 Cdo 1628/2013).

51. Důvody, které obecné soudy předložily k ospravedlnění své právní konstrukce, na jejímž základě odepřely stěžovatelkám přiznat úroky z prodlení z jimi uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy, tedy nejsou objektivní a racionální. Nemohou představovat dostatečné důvody pro omezení základních práv stěžovatelek. Jsou vystaveny na pouhém konstatování, že z nároku na náhradu nemajetkové újmy neplyne nárok na úroky z prodlení (či minimálně ne do té doby, než marně uplyne lhůta k plnění stanovená pravomocným rozhodnutím soudu). Obecné soudy skrze tuto „solistikovanou“ právní konstrukci vytvářejí umělé odlišnosti mezi jednotlivými majetkovými právy a z nich plynoucími nároky, čímž však zastírají skutečnou podstatu problému, a to že bez objektivních a racionálních důvodů odprárají stěžovatelkám ochranu jejich práv.

52. Ústavní soud konstatuje, že tato konstrukce významně zhoršuje postavení obětí porušení osobnostních práv, neboť je staví do výrazně nevýhodného postavení vůči osobám, které jejich práva porušily. Především totiž nijak povinného nemotivuje, aby újmu, kterou způsobil, také dobrovolně v plném rozsahu poškozenému nahradil. Je až zarážející, že v případě takto flagrantního porušení povinností ze strany lékařů, resp. zdravotnického zařízení musely stěžovatelky uplatňovat svůj nárok u soudu. K neochotě povinných dobrovolně nahradit jimi způsobenou újmu se dále přidal výše rozebraný „solistikovaný“ systém členění jednotlivých nároků, který ve svých důsledcích svědčí osobám, které se dopustily protiprávního zásahu do práv stěžovatelek.

53. Závěry, k nimž dospěly obecné soudy, tedy nejen nemotivují osoby, které se dopustily protiprávního zásahu do práv poškozených, k nápravě jimi způsobené protiprávní újmy. Z uvedeného je navíc zřejmé, že se povinným i ve zjevných a flagrantních případech porušení základních práv vyplácí svou odpovědnost popírat a oddalovat tak svou povinnost k náhradě jimi způsobené újmy. Ostatně, i kdyby povinný chtěl dobrovolně plnit, tak z konstrukce zastávané obecnými soudy zjevně plyne, že by plnil „neprávo“ (srov. opět Hulmák, M. a kol., dílo citované v bodě 47, s. 380). Podle obecných soudů totiž v případě náhrady nemajetkové újmy pozůstalým (v intencích § 13 odst. 2 OZ) mezi osobou oprávněnou a povinnou až do pravomocného rozhodnutí soudu žádný závazkový vztah neexistuje. Plnění povinného by tudíž představovalo bezdůvodné obohacení na straně oprávněného. Absurditu této interpretace pak demonstruje snaha o její domyšlení ze strany vedlejších účastníků, kteří pro účely dobrovolného plnění ze strany povinného předpokládají, jak též plyne z jejich vyjádření k ústavní stížnosti, uzavření dohody mezi nimi a osobou oprávněnou.

54. Poškozený tedy podle těchto přístupů nemůže očekávat, že by povinný dobrovolně způsobenou újmu nahradil. Naopak iniciativa je na poškozeném, aby se svého nároku domáhal před soudem. Předmětná konstrukce ani nepředpokládá, že by mohlo dojít k mimosoudnímu řešení těchto sporů. Nutným důsledkem uvedeného je skutečnost, že poškození se v okamžiku, kdy se vyrovnávají se ztrátou nejbližší osoby (zde syna, resp. bratra), současně musí začít chystat na zdoluhavý soudní proces. To lze doložit odkazem na skutkové okolnosti nyní rozhodovaného případu, v němž bylo s ohledem na proběhnuvší trestní řízení a odsouzení lékařů prostějovské nemocnice zcela zjevné, že došlo k porušení práv stěžovatelek, i kdo je za něj odpovědný. Navzdory tomu stěžovatelkám trvalo téměř 11 let od smrti J. V., než se domohly, mimo příslušenství, náhrady nemajetkové újmy, která jim vznikla (v meritu věci již rozhodoval třikrát Krajský soud, třikrát Vrchní soud a dvakrát Nejvyšší soud).

55. S ohledem na uvedené Ústavní soud konstatuje, že přístup obecných soudů v nyní rozhodované věci stojí v příkrém rozporu se zásadou účinné ochrany základních práv. Zejména vyšší soudy dokonce nebraly v úvahu judikáty, jdoucí stran druhově podobných nároků zcela opačným směrem (srov. rozhodnutí citovaná v bodech 46, 50). Jak patrně, do interpretace zásady ochrany práv se promítá také běh času. Náhrada nemajetkové újmy pozůstalým bude efektivně chránit jejich základní práva pouze tehdy, bude-li jim poskytnuta v co nejkratší době po jejím vzniku. Čím více se bude okamžik poskytnutí náhrady vzdalovat od okamžiku vzniku této újmy, tím více bude poškozený pociťovat tuto újmu jako nespravedlivou. Bude v něm přitom zároveň sílit přesvědčení, že „právo není na jeho straně“. Náhrada nemajetkové újmy pozůstalým tedy nebude způsobilá plnit svou satisfakční funkci. Nebude-li tato náhrada poskytnuta v blízké časové návaznosti na okamžik, kdy újma vznikla, nebude ani způsobilá plnit svou preventivně-sankční funkci. Měla-li by totiž být povinnost nahradit vzniklou újmu pro povinného pouze otázkou „virtuální“ (závislou na budoucí právní skutečnosti – rozhodnutí soudu), pak nebude schopna ovlivnit jeho budoucí jednání, stejně jako jednání dalších osob, které by se mohly v budoucnu dostat do obdobných situací.

56. Aby mohla náhrada nemajetkové újmy pozůstalým plnit svou satisfakční a preventivně-sankční funkci a zprostředkovaně též naplnit pozitivní závazky plynoucí z práva na ochranu soukromého a rodinného života, resp. práva na život a tato práva účinně chránit, musí z ní plynout také nárok na úroky z prodlení. Odepřením úroků z prodlení se institut náhrady nemajetkové újmy pozůstalým stává „bezzubým“, neboť se umožňuje povinnému, aby se úspěšně, bez jakékoli sankce, vyhýbal plnění svých povinností. Obecné soudy tak zásadně ztěžují vymahatelnost práv poškozených, namísto toho aby tato jejich práva chránily.

III. Právní stav po rekonstrukci soukromého práva

57. Ústavní soud již uvedl, že jak legislativa, tak judikatura se snažily překonat dřívější neuspokojivý stav předmětné právní úpravy v OZ. Lze sledovat tendence směřující k překonání dřívějšího pojetí škody pouze jako majetkové újmy a zahrnutí pod tento institut též náhradu nemajetkové újmy, vzniklé působením škodné události na tělesnou a duševní integritu poškozených (viz výše bod 33, srov. tamtéž citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 16/04 a jeho reflexi in nálezn sp. zn. I. ÚS 2844/14, body 41 an.). Tyto tendence pak vyvrcholily přijetím NOZ. Nový civilní kodex explicitně uznává náhradu nemajetkové újmy výše popsané jako jeden z nároků na náhradu škody. V kontextu nyní rozhodovaného případu je relevantní především skutková podstata náhrady za újmu vzniklou usmrcením osoby blízké podle § 2959 NOZ, která pro tyto případy specifikuje obecnou klauzuli v ustanovení § 2956, upravující náhradu újmy na přirozených právech člověka. V souladu s těmito ustanoveními má povinný pozůstalým poskytnout peněžitou náhradu vyvažující plně jejich utrpení. Nelze přitom přehlédnout, že dikce ustanovení § 2959 NOZ jasně směřuje k naplnění stejného účelu jako judikatura Ústavního soudu, tj. aby újma na základních právech byla plně nahrazena.

58. V nyní posuzovaném případě sice obecné soudy rozhodovaly již v době účinnosti NOZ, avšak v souladu s přechodnými ustanoveními NOZ (§ 3028) věc posoudily podle dosavadních právních předpisů. V souladu s § 3030 NOZ se však i na práva a povinnosti,

kteře se posuzují podle dosavadních právních předpisů, použijí obecná ustanovení části první hlavy I. NOZ. Obecné soudy se tedy novým civilním kodexem nemusely jen interpretačně inspirovat, nýbrž měly též aplikovat základní zásady občanskoprávní regulace obsažené v části první hlavě I. NOZ. Měly tedy především relevantní ustanovení OZ interpretovat ústavně konformním způsobem a v souladu se základními zásadami občanského práva (§ 2 odst. 1 NOZ), mezi něž patří mj. důraz na ochranu života, resp. soukromého a rodinného života [§ 3 odst. 2 písm. a) a b) NOZ], a také zásada, že nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního činu (§ 6 odst. 2 NOZ).

59. **Ústavní soud zdůrazňuje, že nosné důvody tohoto rozhodnutí neplatí pouze pro případy, na něž se vztahuje úprava náhrady nemajetkové újmy pozůstalým podle OZ (tj. § 444 odst. 3 a odvozeně § 13 odst. 2 OZ), ale také - a tím spíše - pro případy, na něž dopadá aktuální právní úprava náhrady škody obsažená v NOZ. Nový civilní kodex předmětné nároky systematicky řadí k závazkům z deliktů, kam svou povahou náleží. Je zjevné, že z deliktního jednání vzniká závazkový právní vztah, jehož obsahem je především povinnost nahradit způsobenou újmu. Nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích je pak nutno považovat za nárok majetkové povahy, tj. za peněžitý dluh, byť plynoucí z osobnostních práv (srov. § 612 NOZ). Dostane-li se povinný s plněním dluhu do prodlení, vzniká poškozenému též nárok na úroky z prodlení. Tento nárok přitom podle § 1970 NOZ vzniká u všech peněžitých dluhů, a to bez ohledu na právní důvod, z něhož vzešly.**

IV. Závěr

60. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy porušily princip kontradiktornosti řízení (§ 38 odst. 2 Listiny), základní právo stěžovatelek na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, a (nepřímo) také právo na život podle čl. 2 Úmluvy. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 a) zákona o Ústavním soudu]. Obecné soudy budou v dalším řízení vázány právním názorem Ústavního soudu a budou přitom muset rozhodnout o nároku stěžovatelek v souladu s nosnými důvody tohoto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. prosince 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu